

OILA, MAKTAB VA JAMIYAT – KITOBXONLIK TARBIYASINING USTUNLARI

Akramjonova Muhlisa Ikromjon qizi
O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada oila, maktab va jamiyatning kitobxonlik tarbiyasidagi o'zni va o'zaro hamkorligi tahlil etilgan. Mutolaa madaniyatini shakllantirishda oilaviy muhit, ta'lim tizimining roli, shuningdek, keng jamoatchilik va ommaviy axborot vositalarining ta'siri muhim o'rin tutadi. Maqolada har bir ijtimoiy institutning mas'uliyati va ularga yuklatilgan vazifalar nazariy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kitobxonlikni targ'ib qilishga qaratilgan samarali tashabbuslar va ilg'or tajribalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: **Kitobxonlik, oila tarbiyasi, maktab ta'limi, jamiyat, mutolaa madaniyati, ma'naviyat, ijtimoiy hamkorlik, yoshlar, o'qish odati, pedagogik yondashuv.**

Zamonaviy jamiyatda shaxsning intellektual va ma'naviy kamolotini ta'minlashda kitobxonlik tarbiyasi asosiy vositalardan biri sanaladi. Kitob nafaqat bilim manbai, balki inson ongini, tafakkurini va dunyoqarashini shakllantiruvchi muhim vositadir. Aynan shu jihatdan mutolaa madaniyati – shaxs kamolotining asosi sifatida e'tirof etiladi.

Kitobxonlik tarbiyasi esa faqat maktab doirasida emas, balki oilada boshlab, jamiyat miqyosida shakllanishi kerak bo'lgan uzviy jarayondir. Oila – birinchi tarbiya maskani sifatida farzandda kitobga mehr uyg'otadi. Maktab esa bu odatni ilmiy yondashuv bilan rivojlantiradi. Jamiyat esa umumiy muhit va targ'ibot vositalari orqali kitobxonlik madaniyatini mustahkamlaydi.

Mazkur maqolada aynan shu uch asosiy ustun – oila, maktab va jamiyatning kitobxonlik tarbiyasidagi o'zaro bog'liqligi va har birining roli chuqur tahlil qilinadi. Ushbu muhim masalaga e'tibor qaratish, yosh avlodni bilimli, tafakkurli va ma'naviyatli etib voyaga yetkazishning asosiy omili hisoblanadi.

Kitobxonlik madaniyati har bir insonning ma'naviy dunyosini boyitadi, tafakkurini kengaytiradi, mustaqil fikrlash, o'z qarashlariga ega bo'lishga zamin

yaratadi. Ammo bu madaniyat tabiiy ravishda shakllanmaydi. Kitobxonlikka bo'lgan muhabbat, o'qish odati va mutolaa madaniyati oiladan boshlanib, maktabda davom etadi va jamiyatda takomillashadi. Demak, kitobxonlik tarbiyasi muayyan institutlar – oila, maktab va jamiyatning o'zaro hamkorligi va bir-birini to'ldirishi natijasida shakllanadi.

Avvalo, oilaning o'rni haqida so'z yuritish zarur. Bola hayotidagi ilk taassurotlar aynan oilada shakllanadi. Farzand kitobni birinchi marta ota-onasining qo'lida ko'radi, o'qishga bo'lgan mehrni ular orqali his qiladi. Ota-onaning kitobga munosabati, uy sharoitida yaratilgan mutolaa muhiti farzandda o'qishga bo'lgan qiziqishning paydo bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Uyda kitobxonlik muhitining mavjud emasligi, ota-onalarning o'qishga befarqligi esa bolada bu ko'nikmaning shakllanishiga to'sqinlik qiladi. Shu bois, har bir ota-ona farzandida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda namunali bo'lishi, bolani erta yoshdan kitobga oshno etishi zarur.

Ikkinchi asosiy ustun – bu maktabdir. Ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiya beruvchi muhim tizimdir. Dars jarayonlarida o'quvchilarda kitob bilan ishlash malakalarini shakllantirish, o'quvdan tashqari badiiy adabiyotlarni o'qishga undash, kitobxonlik tanlovlari, o'quvchilar o'rtasida muhokamalar o'tkazish kabi faoliyatlar o'quvchilarda o'qishga nisbatan ijobiy munosabatni kuchaytiradi. Maktab kutubxonalari bu borada asosiy resurs bo'lib xizmat qilishi kerak. Afsuski, ayrim maktablarda kutubxonalarning yetarli adabiyotlar bilan ta'minlanmaganligi, zamonaviy kitoblar va o'quvchilar qiziqadigan asarlarning yo'qligi bu tizim samaradorligini kamaytirmoqda.

Bundan tashqari, o'qituvchilarning o'zlari ham kitobxonlik madaniyatiga ega bo'lishi, o'quvchilarga bu borada namuna bo'lishi zarur. O'qituvchining o'zi kitob mutolaasini sevmasa, uni o'quvchiga sevdira olmaydi. Shu sababli o'qituvchilarni kitobxonlikka jalb etish, ularning mutolaa madaniyatini oshirish bo'yicha malaka oshirish kurslari, seminar va davra suhbatlari tashkil etilishi foydalidir. Aynan pedagogik jamoa kitobga mehr uyg'otuvchi kuchli vosita bo'lishi mumkin.

Uchinchi asosiy ustun – bu jamiyatdir. Bugungi kunda ommaviy axborot vositalari, internet va ijtimoiy tarmoqlar kitobxonlikka raqobatchi sifatida qaralayotgani sir emas. Ko'pchilik yoshlar vaqtini ko'proq ekran qarshisida o'tkazmoqda. Shu sababli jamiyat mutolaani qadrllovchi va targ'ib qiluvchi muhitni shakllantirishi lozim. Televizion ko'rsatuvlar, radio eshittirishlar, onlayn platformalar

orqali kitobxonlik targ'iboti kuchaytirilishi kerak. Mashhur shaxslarning o'qigan kitoblari haqida ochiq intervyulari, yozuvchilar bilan jonli uchrashuvlar, kitob yarmarkalari, ijtimoiy tarmoqlarda "O'qigan kitobim haqida" ruknlari kabi tadbirlar orqali keng jamoatchilikning e'tiborini kitobga qaratish mumkin. Shuningdek, mahallalarda, yoshlar markazlarida, kutubxonalarda muntazam ravishda "Kitob haftaligi", "Eng faol kitobxon" tanlovi, "Kitob o'qi – mukofot ol" kabi loyihalar o'tkazilishi kerak. Bu kabi tashabbuslar kitobni moddiy va ma'naviy rag'bat vositasi sifatida ko'rsatadi. Ayniqsa, yoshlar orasida raqamli kontent bilan kitobni uyg'unlashtirish samarali bo'ladi: elektron kitoblar, audiokitoblar, QR kod orqali kitoblarga kirish imkoniyati, onlayn kutubxonalar orqali zamonaviy muhit yaratiladi.

Kitobxonlikning kuchayishi – bu faqat alohida insonning yuksalishi emas, balki butun jamiyatning ma'naviy tiklanishidir. Kitobxonlik yuqori bo'lgan jamiyatlarda korrupsiya past, qonunbuzarlik kam, fikr almashinuvi boy, fuqarolik pozitsiyasi aniq bo'ladi. Kitob o'qigan inson – ongli, mas'uliyatli, tanqidiy fikrlovchi, bag'rikeng va salohiyatli shaxsga aylanadi. Shunday jamiyatda esa barqarorlik, taraqqiyot va insoniy qadriyatlar ustuvor bo'ladi.

Shu sababli, bugun kitobxonlikka oid barcha islohot va tashabbuslar oila, maktab va jamiyatning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshirilishi lozim. Ularning har biri bu jarayonda alohida bo'g'in bo'lib, uzviy bog'liq holda ishlasa, natija samarali bo'ladi. Har bir bola o'z oilasida kitob ko'rsa, maktabda uni o'qib tahlil qilsa va jamiyatda buning qadri ulug'lansa, shubhasiz, kitobxonlik madaniyati kuchli, barqaror va davomli bo'ladi.

Kitobxonlik madaniyati har bir insonning shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotida beqiyos ahamiyatga ega. Ushbu maqolada tahlil qilinganidek, oila, maktab va jamiyat – kitobxonlik tarbiyasining uch asosiy tayanchidir. Har bir institutning bu boradagi roli o'ziga xos bo'lib, ular bir-birini to'ldirib boradi. Oila farzandda kitobga mehr uyg'otadi, maktab uni ilmiy asosda mustahkamlaydi, jamiyat esa uni umumxalq qadriyatiga aylantiradi. Ushbu tizimda har bir bo'g'inning faol ishtiroki kitobxonlik madaniyatini keng miqyosda shakllantirish va mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kitobxonlikni rivojlantirish bugungi globallashuv davrida ma'naviyat, bilim va tafakkurni yuksaltirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Shu bois, barcha sohalarda kitob o'qishga bo'lgan munosabatni kuchaytirish, yosh avlodni o'qishga rag'batlantirish, pedagog va ota-onalarning bu boradagi mas'uliyatini oshirish dolzarb

masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Faqat o‘zaro hamkorlik, uzluksiz targ‘ibot va amaliy tashabbuslar bilangina biz chinakam kitobxon jamiyatni shakllantira olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. **Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.** – T.: Ma’naviyat, 2008.
2. Qurbonov A., Mahmudov A. **O‘qish madaniyati va mutolaa asoslari.** – T.: O‘qituvchi, 2017.
3. Xamidova M. **Kitobxonlik madaniyati va yoshlar.** – Toshkent, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni: **“Kitob mahsulotlarini targ‘ib qilish va kitobxonlik madaniyatini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”.** – 2017-yil, 13-yanvar.
5. Mahmudova G. **Pedagogik psixologiya asoslari.** – T.: Ilm ziyo, 2019.
6. Abdurahmonova S. **Jamiyat va kitob: ijtimoiy-huquqiy yondashuvlar.** – Andijon: APU, 2021.
7. UNESCO Report (2022): **“Global reading trends and youth engagement”.**

